

Ingvild Clark

“Den som behersker fortiden, behersker fremtiden...”

Hvordan endring av arkeologisk teori og metode
endrer ideen om fortiden

Bacheloroppgave i Arkeologi
Veileder: Heidi Mjelva Breivik
April 2024

Hentet fra Bjørn (1930) øverst v, Gjessing (1943) øverst h, Bjerck et al., (2008) nederst v, Shetelig (1922) nederst h

Ingvild Clark

“Den som behersker fortiden, behersker fremtiden...”

Hvordan endring av arkeologisk teori og metode
endrer ideen om fortiden

Bacheloroppgave i Arkeologi
Veileder: Heidi Mjelva Breivik
April 2024

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske og klassiske studier

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

“Den som behersker fortiden, behersker fremtiden og den som behersker nåtiden, behersker fremtiden» — George Orwell, 1984

Arkeologisk teori og metode skaper en spesifikk forestilling om fortiden, men teori og metode kommer ikke ut av et tomrom. Den henger tett sammen med de som bruker den, de ideologiene eller annet som farger dem og det samfunnet de operer i. I denne oppgaven har jeg vist noen elementer som påvirker teorier, metoder og tolkninger, og dermed også påvirker ideen vår om fortiden. Oppgavens tittel refererer til 1984s bevisst konstruerte fortid som stadig endres for å validere nåtiden. Arkeologiske teorier endrer også stadig fortiden, men på en mye mindre direkte og mer gradvis måte. Man refererer gjerne til at ‘nå må historien skrives om’ når enkeltfunn får stor oppmerksomhet, men overser at fortiden hele tiden gradvis omskrives og endres etter hvert som nye funn, vitenskapelige metoder og teorier kommer til. Men hva er det som endrer tolkninger og teorier, og dermed fortiden? Jeg vil undersøke dette ved å sammenligne en fremherskende teori fra i dag med dem fra hundre år siden. Som grunnlag for sammenligningen bruker jeg både ulike teoretiske perspektiver og undersøkelser av tidligmesolittisk tid i Norge.

Abstract

“Those who control the present, control the past and those who control the past control the future.” — George Orwell, 1984

Archaeological theory and methodology create a specific understanding of the past. Theories and methods do not emerge from a void; they are closely intertwined with those who employ them, the ideologies that colour them, and the society in which they operate. In this thesis I have highlighted elements that influence theories, methods, and interpretations, thereby shaping our understanding of the past. The title of this assignment alludes to the consciously constructed past in *1984*, which continually changes to validate the present. Archaeological theories also gradually reshape the past, if in a far less direct manner. While individual discoveries may get a lot of attention and cause statements about “rewriting history,” it is essential to recognize that the past is continually revised as new findings, scientific methods, and theories emerge. So, what drives changes in interpretations and theories, thus shaping our understanding of the past? I will explore this by comparing a prevailing theory from today with those from a century ago, drawing on various theoretical perspectives and investigations of the Early Mesolithic period in Norway.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag.....	1
Abstract	1
Innholdsfortegnelse	2
Figurliste.....	3
1. Innledning.....	4
1.1 Problemstilling.....	4
1.2 Bakgrunn – Da fortiden ble vanskelig	4
1.3 Metode – Komparativ analyse	6
1.4 Materiale – Litteratur fra 1909 til 1946, og fra 1990 til i dag	6
1.5 Oppgavens struktur.....	7
2. Analyse og sammenligning av teori	8
2.1 1900-1960 – Kulturarkeologiske ideer	8
2.2 1990 til nå – Posthumanistiske teorier og symmetrisk arkeologi	10
2.3 Tolkninger av materialitet, mennesker og omgivelser	12
3. Sammenligning av arkeologiske metoder	15
3.1 Kulturarkeologiens metoder	15
3.2 Moderne arkeologiske metoder	20
4. Diskusjon.....	24
4.1 Teori – forskjeller og likheter	24
4.2 Metode -forskjeller og likheter	25
4.3 Samfunnsspørsmål og arkeologiske teorier	28
5. Konklusjon	30
Litteraturliste	31

Figurliste

Omslagsbilde hentet fra følgende: Øverst til venstre «*Studier over Fosnakulturen*» (Bjørn 1930 s. 19), øverst til høyre «*Træn-funnene*» (Gjessing 1943, PL XLVIII), nederst til venstre «*Ormen Lange Nyhamna*», (Bjerck & Åstveit 2008, s. 222) , nederst til høyre «*Primitive tider i Norge*» (Shetelig 1922, s. 69)

Figur 1 Fortiden er ikke det den var (Hentet fra Gjessing 1945 s. 1).....	4
Figur 2 «Hvem er han der Ancyclus?» (Hentet fra Shetelig 1922 s. 28).....	5
Figur 3 Det ikke-digitale materialet (Eget bilde)	7
Figur 4 Kulturvandring (Hentet fra Gjessing 1945 s. 333)	9
Figur 5 KI ble spurt om å illustrere 'symmetrisk arkeologi'. (Eget/DALL-E)	11
Figur 6 Flintskraper fra Fosnakulturen (Hentet fra Bjørn 1930, s 16)	12
Figur 7 Flekkekniver med bruksspor (Hentet fra Bjerck & Åstveit 2008, s. 229).....	13
Figur 8 Innmåling og dokumentasjon i 1920? (Hentet fra Nummedal 1921 s. 15)	16
Figur 9 Profilkart som viser transgresjon (Hentet fra Nummedal 1921 s. 6).....	17
Figur 10 Typologiske serier (Hentet fra Brøgger 1909, s. 58-59).....	18
Figur 11 Gjenstandsgruppe fra Fosnakulturen (Hentet fra Gjessing 1945, s.35).....	19
Figur 12 1908 - 2008 (Hentet fra Brøgger 1908, s. 7 og Bjerck & Åstveit 2008 s. 278-279)	20
Figur 13 Flateavdekking (Hentet fra Bjerck & Åstveit 2008, s. 454).....	21
Figur 14 Mellom-mesolittiske boplasser på kart (Hentet fra Bjerck et al., 2016, s. 264)	22
Figur 15 Varierte flekkeredskaper (Hentet fra Bjerck & Åstveit 2008, s. 229).....	23
Figur 16 Utgraving bestemt av utbygging (Hentet fra Bjerck & Åstveit 2008, s. 9).....	26
Figur 17 Kassert skiveøks (Hentet fra Bjerck & Åstveit 2008, s. 226).....	27
Figur 18 Kronologisk oversikt med transgresjoner (Hentet fra Gjessing 1945, s. 527)	28
Figur 19 Synet på, og inndelingen av fortiden har variert (Hentet fra Clark 1946, s. x)	29

1. Innledning

1.1 Problemstilling

Hvordan påvirker samtiden måten man tolker fortiden på? Kan en sammenligning av arkeologisk teori nå og for hundre år siden belyse sammenhengen mellom teori, metode og aktuelle samfunnsproblemer?

Opgaven bruker tidligmesolittisk tid i Norge for å undersøke disse spørsmålene.

1.2 Bakgrunn – Da fortiden ble vanskelig

Arkeologi er ofte definert som det vitenskapelige studiet av fortidens materielle kultur (Malina et al., 1990, s. 5). Hvordan materiell kultur tolkes har endret seg med de arkeologiske paradigmene, og den har blitt tolket som for eksempel symbol, tegn, funksjon, ideologi eller struktur. Fortiden eksisterer ikke lengre, men kan likevel brukes til å bestemme hvem som har rett til landområder eller hvem som hører hjemme der på grunn av fortiden. Den kan også brukes for å finne nye løsninger på problemer, eller gi ideer til tilpasninger etter hvert som klima eller havnivå endrer seg. I fortiden var ikke verden som den er nå, og ved å studere materiell kultur kan vi se hvordan folk forholdt seg til verden. Men materiell kultur må tolkes, og tolkninger er sjelden nøytrale. Hvilke tolkninger som er bruk eller misbruk av fortiden bestemmes gjerne i ettertid, og avhenger av perspektiv og hva den enkelte ideen om fortiden brukes til. Og ofte kan fortiden bli vanskeligere dess mer man lærer om den, som figur 1 illustrerer.

Før i tida var det ingen sak å studere norsk steinalder. Alt var lagt til rette i skjemaer og rubrikker, ordnet vakkert og systematisk. Og forskningen sjøl hadde usvikelig tro og tillit til sin oppgave og til de resultater den hadde nådd. Et betegnende utslag av den tids forskerglede og forsknings-stolthet er Gabriel Gustafsons verk „Norges oldtid“ fra 1906. Alt i innledningen siterer han Rasmus Nyerups den gang 100 år gamle uttalelse, der det heter om oldsakene at „alt det, som er fra Hedenold, svæver for os som i en tyk Taage, i et umaaleligt Tidsrum. Vi ved at det er ældre end Kristendommen, men om det er nogle faa Aar eller nogle hundrede Aar, ja maaske over tusinde Aar, ældre, det er lutter Gisninger.“ Men så kom da også de store framskrittstider: „Og nu kan vi med sikkerhed bestemme ethvert karakteristisk oldtidsfund paa aarhundredet, fire tusen aar op i tiden.“

I dag er det ikke så enkelt lengre. Mye av all denne møysommelig innvunne viten har senere måttet rives ned igjen, fordi det etter hvert viste seg at den bygde på forutsetninger som for en stor del har avslørt seg som illusjoner. Mye av det som har vært skrevet av steinalder-arkeologi i de par siste årtier, kan muligens ha virket som negativisme. En og annen kan vel av og til ha hatt ei kjensle av at arbeidene delvis er blitt skrevet vesentlig ut fra en trang til å skape vansker der det ingen vansker var — en trang til å legge torpedoer under arken i utrengsmål. Men den som vurderer forutsetningene for norsk steinalder-forskning nøkternt, vil snart skjønne at det mer illusjonsløse

1 — Gjessing: Norges steinalder.

1

Figur 1 Fortiden er ikke det den var. Første side av introduksjonen til "Norges Steinalder" fra 1945. (Hentet fra Gjessing 1945 s. 1)

Om man sammenligner et hundre år gammelt perspektiv på fortiden med nåtidens kan man få to helt forskjellige inntrykk av hvordan verden var, og jeg vil bruke to forskjellige perspektiv med tilhørende metoder og teori, for å vise hvordan samtiden kan påvirke arkeologiske tolkninger. Nye teorier innen fagdisiplinen har innflytelse på hvilke forskningsspørsmål som er hensiktsmessige å finne svar på, og valgte metoder vil i stor grad bestemme hvilke resultater man får. Til sammen vil dette skape grunnlaget for arkeologiske tolkninger og dermed også ideen vår om fortiden, noe som betyr at fortiden stadig er i endring på samme måte som nåtiden er i endring. Ved å sammenligne teori og metode fra to perioder vil jeg se på hva det er som endrer seg og hvorfor.

Nordeuropas geografi var da meget forskjellig fra det den er i nutiden. Det sydlige Skandinaviens var hævet til større høide end nu, likesom en del av Sørlandskysten i Norge. Ved denne første sterke hævingen av Sydsverige og de Danske Øene blev Østersjøen helt og holdent stængt fra havet og omdannet til en vældig ferskvands sjø, som ialfald en tid gik i et med Vetteren og Veneren og hadde utløp over Veneren til Skagerak. Sjøen kaldes Ancylus-sjøen efter en liten ferskvands-snile, *ancylus fluvialis*, og denne perioden, ancylustiden, faar vi ogsaa adskillig at gjøre med under fremstillingen av Nordens ældste stenalder.

Figur 2 «Hvem er han der Ancylus?» Tidligmesolittisk tid kalles Ancylustid i eldre kilder. (Hentet fra Shetelig 1922 s. 28)

Kulturarkeologi er det som var kjent som ‘arkeologi’ mellom 1900 og 1960, og oppstod før man hadde navn på forskjellige skoler og retninger. Navnet kommer fra ideen om å dele inn verden i arkeologiske kulturer basert på at materiell kultur er det som definerer hvilken gruppe man tilhører (Kossinna, 1920; Childe, 1929). Fra rundt tusenårsskiftet er **symmetrisk arkeologi** en av de mest brukte nye post-prosessuelle teoriene. ‘Symmetrisk’ kommer av at man vil kvitte seg med dualismer og vektlegge forskjellige elementer på en mer lik måte, der relasjoner og relativ forskjell er viktigere enn klassifikasjon. (Olsen, 2006; Witmore, 2007). For å vise forskjeller i teori vil jeg bruke forståelsen av tre faktorer, nemlig materialitet, mennesker og omgivelser, og vise hvordan disse kommer til syne i tolkninger av tidligmesolittiske samfunn og levemåter.

Perioden man definerer som tidligmesolittisk tid i Norge var tidlig i den kulturarkeologiske perioden kalt Ancylustid (figur 2), begynte for omtrent 11 500 år siden, og varte i rundt 2500 år. Dette er perioden der man finner de første sporene etter mennesker i Norge. Siden de tidligste funnene av boplasser er på ytterkysten, gjør dårlige bevaringsforhold at organisk materiale mangler, noe som betyr at en del vanlige moderne undersøkelsesmetoder ikke kan brukes. Nettopp dette er grunnen til at jeg vil bruke denne perioden til å sammenligne teoretiske endringer over 100 år; når hele grupper av materiell kultur mangler vil tolkninger bli spesielt fremtredende.

1.3 Metode – Komparativ analyse

Komparativ analyse er den eneste metoden der man kan identifisere mønstre i menneskelig oppførsel, og den eneste måten å finne unike særtrekk i forskjellige samfunn på (Smith & Peregrine, 2011, s. 4). Hvis man ikke sammenligner med noe, vet man hverken hva som er unikt eller vanlig, eller hvor vanlig det er. Denne metoden forutsetter at man redegjør og reflekterer over materialet og dermed skaper et godt inntrykk av hva det er som skal sammenlignes, og hvorfor akkurat disse elementene. Et viktig element i komparativ analyse er at når man undersøker to forskjellige kontekster må man bestemme om forskjellene og likhetene man finner er relevante til hverandre, og hvorfor de eventuelt er det (Hodder & Hutson, 2008, s. 194). I denne teksten kommer relevansen av at jeg beskriver samme tidsperiode sett fra to ulike perspektiver og tolket ved hjelp av forskjellige teorier, også kalt kontekstualisering. Kontekstualisering går ut på at man bruker spesifikke historiske, sosiale eller kulturelle detaljer for å vise til sammenligninger av disse. Størrelsen og nivået på disse kontekstene varierer veldig avhengig av kildematerialet og hva man sammenligner med hva. En kan si at man sammenligner spesifikke trekk for så si noe om hva dette kan fortelle om det større samfunnet rundt (Smith & Peregrine, 2011, s. 12).

1.4 Materiale – Litteratur fra 1907 til 1946, og fra 1990 til i dag

Rundt slutten på 1940-tallet skjedde det et generasjonsskifte i norsk arkeologi, og har jeg holdt meg til perioden før dette. Materialet jeg har undersøkt er bøker som omhandler **tidligmesolittisk tid i Norge, skrevet mellom 1907 og 1946**. Jeg vil spesielt trekke frem «*Slinningen, en steinalderboplads paa Sunnmøre*» (Anders Nummedal, 1921), «*Primitive tider i Norge*» (Haakon Shetelig, 1922), «*Studier over Fosnakulturen*» (Anathon Bjørn, 1930) og «*Norges Steinalder*» (Gutorm Gjessing, 1945). Jeg har også brukt Gutorm Gjessing (1906-1979) sin forelesningsserie «*Arkeologiens metoder*» fra 1943/46, siden detaljer om metoder gjerne ble utelatt eller kun kort beskrevet i bøker fra denne perioden. Dette kan gi inntrykk av større forskjell i arbeidsmetoder, heller enn større forskjell i hva man dokumenterte og for hvem.

Ny litteratur om tidligmesolittisk tid i Norge som jeg vil fremheve er «*Ormen Lange Nyhamna: NTNU Vitenskapsmuseets arkeologiske undersøkelser*» (Hein Bjerck og Leif Inge Åstvedt, 2008). Dette er rapporten fra den arkeologiske undersøkelsen i forkant av utbyggingen av et prosessanlegg for gass på kysten av Møre. Jeg har stort sett brukt

eksempler fra Lokalitet 48, Nordre Steghaugen. Videre har jeg brukt «*Steinalderregistrering: metodologi og forskningshistorie i Norge 1900 – 2000*» (Inger Marie Berg-Hansen, 2009), «*North Sea Archaeologies: a maritime biography, 10,000 BC-AD 1500*» (Robert Van De Noort, 2012), «*Marine Ventures: Archaeological Perspectives on Human-Sea Relations*» (Bjerck et al., 2016).

I tillegg har jeg brukt en del **teori om symmetrisk arkeologi**, hovedsaklig «*Archaeology: the discipline of things*» (Bjørnar Olsen, 2012) samt flere artikler av Christopher Witmore skrevet mellom 2007-2019.

Av **arkeologisk idehistorie** jeg har brukt er «*Archaeology yesterday and today: the development of archaeology in the sciences and humanities*» (Malina et al., 1990), «*Arkeologiens idéhistorie*» (Bruce Trigger, 1996), «*Archaeology and modernity*» (Julian Thomas, 2004) «*Archaeological theory in the new millennium: introducing current perspectives*» (Craig Cipolla og Oliver Harris, 2017)

Figur 3 Det ikke-digitale materialet. (Eget bilde)

1.5 Oppgavens struktur

Kapittel 1 formulerer problemstillingen, forklarer deretter bakgrunnen for disse spørsmålene, og at jeg vil undersøke dem ved å bruke komparativ analyse. Deretter går jeg gjennom litteraturen jeg vil bruke til denne sammenligningen.

Kapittel 2 er en gjennomgang av og sammenligning av teori. Først går jeg gjennom grunnleggende ideer fra den kulturhistoriske perioden 1900-1960, før jeg går 100 år frem i tid til dagens post-prosessuelle teorier og symmetrisk arkeologi.

Kapittel 3 handler om metode, jeg går kort igjennom endrede syn på arkeologens rolle og endringer i hvilke områder man undersøker. Deretter følger en gjennomgang av viktige arkeologiske metoder brukt for å undersøke tidligmesolittisk tid i Norge.

Kapittel 4 er en diskusjon av forskjeller og likheter i teori og metode som kom frem i kapittel 3, og jeg ser deretter på sammenhengen mellom arkeologiske teorier og aktuelle samfunnsspørsmål.

Kapittel 5 er konklusjonen.

2. Analyse og sammenligning av teori

I denne delen vil jeg sammenligne teorier og tolkninger fra den kulturarkeologiske perioden, med en teori som er tilpasset dagens samfunnsinteresser og metodologiske muligheter, nemlig symmetrisk arkeologi. Jeg vil også sammenligne teoriene **tolkninger av materialitet, mennesker og omgivelser** i tidligmesolittisk tid. Grunnen til at jeg sammenligner nettopp disse to er at kulturarkeologi gjerne er ansett som grunnlaget for moderne arkeologi, mens symmetrisk arkeologi er den mest fremherskende nye teorien, og forskjellene i dem bør derfor kunne gjenspeile endringer i synet på fortiden.

2.1 1900-1960 – Kulturarkeologiske ideer

Kulturarkeologi (engelsk ‘cultural history archaeology’) er den mest brukte retningen om man ser på verden som helhet. Den ansees ofte som et grunnlag for seinere teorier, og kalles også ‘tradisjonell arkeologi’ (Harris & Cipolla, 2017, s. 19). Noen av de grunnleggende prinsippene bak kulturarkeologiske tolkninger er følgende:

Ideen man har om materiell kultur er det som definerer kultur. Kulturarkeologi ser en gjenstand som en representasjon av noens ide om denne gjenstanden. Denne ideen deles med samme mennesker i samme kultur, noe som vil si at ideen om gjenstanden definerer hvilken kultur man (og den) tilhører, siden hver kultur har sin ide om hvordan den ser ut. Derav uttrykket materiell kultur, kultur i materiell form (Harris & Cipolla, 2017, s. 18).

En kultur er en folkegruppe som bebor et visst område til en gitt tid, og denne kan dermed defineres ved den materielle kulturen de har etterlatt seg. Man mente at en slik gjenstandgruppe funnet i sin opprinnelige kontekst og innen et avgrenset område representerte en objektiv kultur og dermed et folk, heller enn at kulturer var en konstruksjon skapt av arkeologer (Olsen, 1997, s. 38).

Endringer i materiell kultur betyr endringer i folkegruppe, fordi endring kommer utenfra. Siden en kultur ville etterlate seg materiell kultur av en viss type vil endringer i funnmaterialet anses som grunn til å tro at en ny gruppe mennesker har etterlatt dette. Selv om endringen skjer gradvis og over lang tid blir gjerne dette tolket som at en gruppe gradvis tar over, heller enn den samme gruppen mennesker endrer seg (Hansen, 1907, s. 63). Kart over kulturvandringene (figur 4) er et eksempel på hvordan kulturer ble sporet ved hjelp av materiell kultur.

Tidsperioden rundt 1900 er viktig for å forstå bakgrunnen for kulturarkeologiske ideer. Mange av disse er våre moderne ideer om fortid, nasjoner og nasjonal

tilhørighet som var relativt nye i denne perioden, og som ofte legitimerte seg ved bruk av fortiden (Harrison, 2013, s. 25) (Thomas, 2004, s. 110). Materiell kultur ble sett på som ideen om kultur i fast form, noe som betyr at man ikke hadde et skarpt dualistisk skille mellom det materielle og immaterielle. Hovedmetodene var **typologi**, som inkluderte oppbygging av samlinger, og **kartlegging av funnsteder**, da spesielt boplasser. At man la vekt på funnkontekst, utgraving av hele boplasser og brukte gjenstandsgrupper, var relativt nytt. Før kulturarkeologien grupperte man gjenstander typologisk heller enn etter funnkontekst, fordi man lente seg på kulturevolusjonistiske teorier der all samfunnsutvikling var tenkt å skje i ganske like trinn, noe som fungerte så lenge man hadde et relativt lite kildemateriale (Malina et al., 1990, s. 53). Ettersom kildematerialet vokste ble det tydelig at det var forskjeller i materiell kultur som ikke lot seg forklare kronologisk. Svaret på dette ble inndeling i kulturer. Man fortsatte likevel å bruke et evolusjonistisk syn, og tolket fortiden som primitiv og utviklet ut ifra det som manglet i forhold til nåtiden (Gjessing, 1945; Shetelig, 1922).

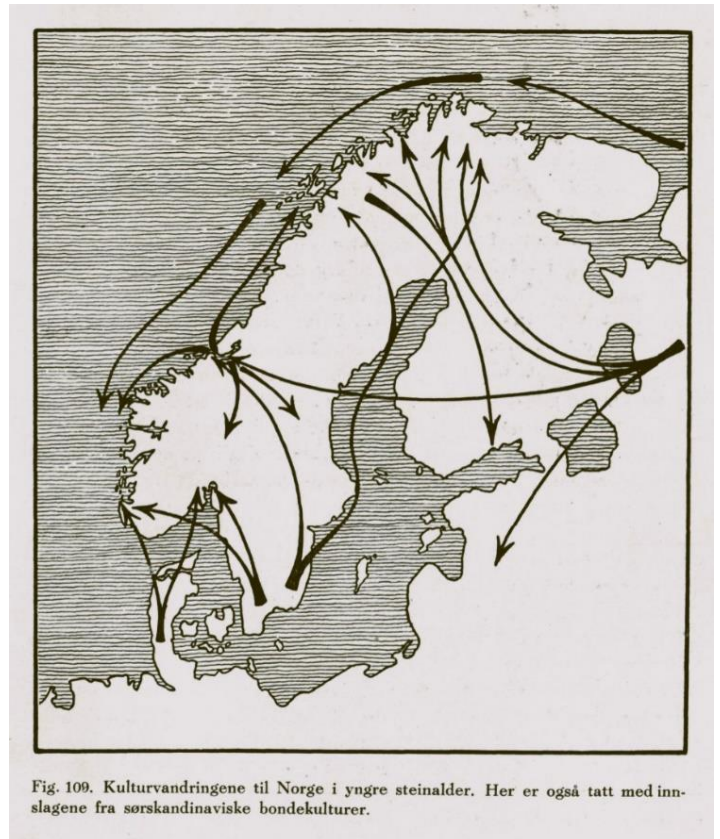

Fig. 109. Kulturvandringene til Norge i yngre steinalder. Her er også tatt med innslagene fra sørskandinaviske bondekulturer.
*Figur 4 Kulturvandringene ble definert ut ifra spredning av materiell kultur av samme type. Her fra yngre steinalder.
 (Hentet fra Gjessing 1945e s. 333)*

Ved å følge sitt grunnprinsipp «kulturområde er befolkningsområde» (min oversettelse) mente Gustav Kossinna (1858-1931) at funn av materiell kultur ville vise hvilken folkegruppe som hadde hatt tilhold i et område (Kossinna, 1920, s. 4). Kulturene ble bestemt av hvilke gjenstandsgrupper man fant i samme kontekst, og det var vanlig å anta at om denne endret seg betød det at man hadde å gjøre med en annen folkegruppe, siden man mente at en innebygget kulturkonservatisme gjorde at kulturer ikke endret seg innenfra. Kossinna registrerte og sorterte materiale som allerede fantes i museer, og kartla utbredelse og typologi for å lage kart som skulle vise kulturenes utbredelse til enhver tid. (Figur 4) Målet var egentlig å finne «ariernes» opprinnelse, men resultatet var at man kartla kulturer i store deler av Europa (Baudou, 2021; Trigger, 1996, s. 125).

V. Gordon Childe (1892-1957) videreutviklet og moderniserte senere kulturarkeologiske teorier, blant annet ved å definere kulturbegrepet og senere ved å fokusere på tradisjon og sosialt fellesskap heller enn etnisitet (Trigger, 1996, s. 129–130). Til tross for at teorien om at materiell kultur er en sikker indikasjon på befolkningsgruppe ble kritisert som uvitenskapelig allerede i sin samtid, er den en vanlig antagelse i flere andre arkeologiske teorier (Brather, 2008). I tillegg til dette kan metodologien brukt innen kulturhistorisk arkeologi gi inntrykk av å være nøytral mens den i virkeligheten bygger på moderne antagelser om fortiden, som for eksempel at en kulturs utvikling går i en viss retning (Thomas, 2004, s. 113).

2.2 1990 til nå – Posthumanistiske teorier og symmetrisk arkeologi

Symmetrisk arkeologi er en posthumanistisk teori - det vil si at man går vekk fra opplysningstidens humanisme, der mennesket er universets midtpunkt (Harris & Cipolla, 2017, s. 134). I dag er symmetrisk arkeologi en av de mest fremherskende moderne teoriene.

Teorien legger stor vekt på materialitet. Den kalles derfor gjerne en del av en vending kalt 'den nye materialiteten'. Ting og forholdet mellom ting er det viktige, heller enn ting som symboler, ideer eller status (Harris & Cipolla, 2017, s. 138).

Ting deles ikke opp i grupper som levende, døde, menneskeskapte, naturlige og så videre (Witmore, 2014, s. 211). I denne sammenhengen er mennesker også ting og har ingen særstilling, dette er derfor en ikke-antroposentrisk teori.

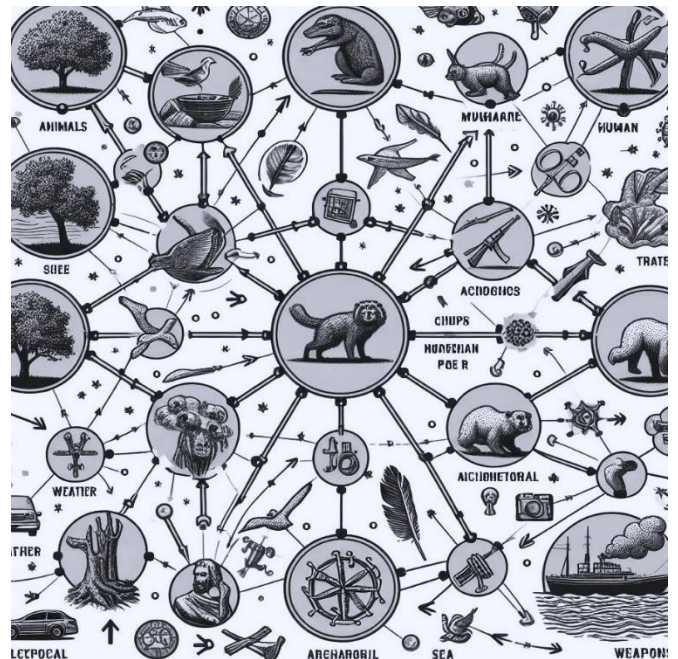
Symmetrisk arkeologi bruker ikke dualistiske motsetningspar. Ting er ansett som blandinger og man ser heller på hvordan de virker sammen eller på relative forskjeller mellom dem, enn hvordan de klassifiseres. (Witmore, 2007).

Symmetrisk arkeologisk ide om symmetri kommer fra en sosiologisk teori som går ut på at vitenskapelige resultater ikke kan snakke for seg selv, men må oversettes og forklares av forskere gjennom eksperimenter og bevisføring. Det samme gjelder arkeologiske resultater, som ikke vil vise en fortid som kan bevises, men heller en oppfatning som vises frem gjennom arkeologisk arbeide (Shanks, 2007, s. 590). Bjørnar Olsen (1958 -) mener at mennesker alltid har vært så avhengige av ting at vi er cyborger, altså hybrider av menneske og maskin. Helt fra vi er født blir vi kledd i, matet av og omsluttet av ting og prosesser, som igjen påvirker hvilke muligheter og valg vi har. Sammen med tingene våre er vi

forbundet med omverdenen i store nettverk som ikke har begynnelse eller slutt, og som vi kun ser små deler av. Uansett hva man gjør, påvirker en og blir påvirket av ting (Olsen, 2012, s. 191).

Hva man kan/har mulighet til å gjøre og ikke bestemmes gjerne av ting og hvordan man både ser tingene og seg selv i forhold til dem (Bjerck & Åstveit, 2008, s. 564). Mennesket ansees som en integrert del av de fysiske omgivelsene, og de fysiske omgivelsene ansees som noe som aktivt deltar heller enn en passiv bakgrunn. Når man ikke bruker dualiteter og inndelinger som natur/kultur, vil man heller ikke klassifisere mennesker eller områder som en av disse to gruppene. Da jeg ville lage en illustrasjon av symmetrisk arkeologi med KI var det umulig å lage et nettverk uten et tydelig midtpunkt og svært vanskelig å overtale den til at mennesket ikke skulle være i sentrum, noe som kan illustrere hvor selvsagte enkelte tenkemåter er. (Figur 5)

Teorien bruker relative forskjeller mellom ting heller enn klassifikasjoner, og handler om hvordan ting virker sammen og hvilke relasjoner de danner (Olsen, 2006). Dette har ført til

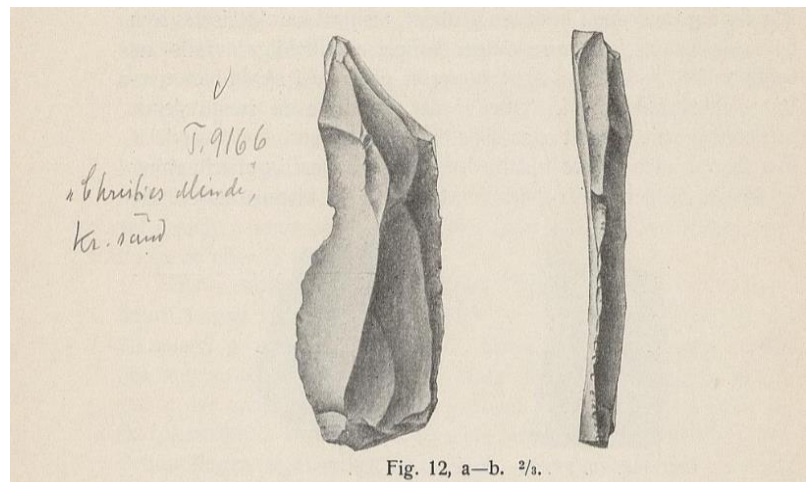
Figur 5 KI ble spurt om å illustrere 'symmetrisk arkeologi'. Det krevde en god del overtalelse for å få laget et bilde uten et menneske i sentrum, og et nettverk uten midtpunkt lyktes ikke. (Eget/DALL-E)

misforståelser og kritikk om at teorien likestiller mennesker og ting. Et motsvar mot dette er at likheten handler kun handler om deres status som ting, ikke verdi eller viktighet (Witmore 2019, s. 2). Annen kritikk av symmetrisk arkeologi har vært at teorien ikke tar hensyn til etikk fordi den ikke skiller mellom levende og ikke-levende, og dermed ikke gir nok rom for levende vesener og mennesker, hverken når det gjelder status eller agens (Olsen & Witmore, 2015).

2.3 Tolkninger av materialitet, mennesker og omgivelser

Materialitet

Anathon Bjørns (1897-1939) beskrivelser av gjenstander fra Fosnakkomplekset er tidstypiske. De forskjellige gjenstandstypene er håndtegnet (figur 6) og beskrives i detalj i teksten. (Bjørn, 1921; Bjørn, 1930) Denne inkluderer enkelte ganger detaljer om antatt teknikk brukt i fremstillingen, men holder seg strengt til funksjon. Han

Figur 6 Flintskraper fra Fosnakkulturen, som man kalte det, med katalognummer og funnsted tilføyd i ettertid. (Hentet fra Bjørn 1930, s 16)

kan for eksempel beskrive retusj og om gjenstandene kan ha egnet seg til flere bruksområder, men ikke bruksslitasje. Det samme gjelder eventuelle skjefter eller manglende deler av tre, de nevnes enten ikke eller så kort som mulig (Bjørn, 1921; Bjørn, 1930). En motsetning til de strengt funksjonalistiske beskrivelsene er at kulturarkeologiske tekster ofte beskriver grupper av funn eller gjenstander som «tarvelige» eller «primitive», noe som kan tyde på at man sammenligner det tidligmesolittiske materialet med praktfulle funn fra Sør-Norge og Europa (Shetelig, 1922, s. 4). Man ser her hvordan den evolusjonistiske tankegangen preger tolkningene.

Symmetrisk arkeologi er opptatt av relative forhold mellom ting, og hvordan disse påvirker hverandre, og lager derfor nettverk der selv manglende deler kan ha en stor rolle. Behovet for å gjøre dette beskrives slik: «Linjene må trekkes på tvers av sektorer vi ikke har kunnskap om» (Bjerck & Åstveit, 2008, s. 565). Gjør man ikke det, vil de jo ikke danne nettverk. Jeg vil følge denne tankegangen og bruke et eksempel på materialitet man ikke har spor etter, nemlig

båten. I innledningen til 'Marine Ventures' beskriver forfatterne hvordan mennesket alltid har vært avhengig av materiell kultur for å ferdes på eller utnytte ressursene i havet, og hvordan dette i sin tur setter spor i kildematerialet (Bjerck et al., 2016, s. 6). Boplassenes plassering indikerer at båt må ha eksistert og hatt stor påvirkningskraft ved at den kan bestemme for eksempel gruppestørrelse og hvor langt man reiste mellom hvert opphold på land (Bjerck & Åstveit, 2008, s. 568).

Et eksempel på at en lignende type redskap tolkes annerledes, er at man i en moderne typologisk undersøkelse av materiale fra Lokalitet 48, (fra Ormen Lange), sammenligner flere redskap av samme type for å bestemme

hva som kan være feilslag eller hvorfor de virker å være kasserte, det vil si at man tolker bruksspor og senere tilpasninger. (Figur 7) Det samme gjelder sammenligninger med hele grupper av samme redskap for å tolke hvilke avslag som gjentas og dermed fremstår som intensjonelle om man ser dem i sammenheng (Bjerck & Åstveit, 2008, s. 225-228).

Figur 7 Flekkekniver med bruksspor, fra Fosnakekset. (Hentet fra Bjerck & Åstveit 2008, s. 229 fig 3.228)

Menneske – kulturarkeologiens kultur

Som tidligere nevnt var kulturarkeologien preget av en evolusjonistisk tankegang. Tolkninger om mennesket (som ikke var ansett som tolkninger) involverte gjerne etnografiske sammenligninger med dagens jeger-samlere for å sammenligne med noen man anså for å være på samme utviklingstrinn (Clark, 1946, s. 74). Kulturarkeologiske tolkninger hadde videre en tendens til å være positivistiske, det vil si at man fokuserte på det man har funn av, selv om man selvsagt var fullt klar over at store deler av materialet fra tidligmesolittisk tid mangler. At den slipte bergkunsten antagelig var så gammel som tidligmesolittisk tid var en forholdsvis ny oppdagelse i 1945 da Gjessing skrev 'Norges Steinalder'. Hovedinteressen var hvordan motiv, teknikk og stil kunne plassere den typologisk i forhold til annen bergkunst i Skandinavia, for å vise utbredelsesmønsteret og dermed hvordan denne kulturen hadde flyttet på seg, og sammenligning med bergkunst fra lengre sør i Europa for å se hvilken kultur som

kunne ha innvandret til kysten av Norge (Gjessing, 1945, s. 284). Betydningen av ,veidekunsten som man kalte den, var vedtatt å være jaktmagisk om man i det hele tatt tolket den så langt. Man beskrev ofte bergkunst og dens utvikling uten å nevne med et ord hvilken betydning den kan ha hatt (Shetelig, 1922, s. 128–138). Fortiden handler her om hvem sine forfedre dette var, det vil si hvor de kom fra og hvilken kultur det var.

De eldste funnene av bosetninger i Norge er fra 3-4000 år etter at kysten var blitt isfri, men bosetningsmønster og strandlinjedatering viser at de sprer seg deretter langs mye av kysten i løpet av rundt 300 år (Bjerck, 2010, s. 103). Boka *'Marine Ventures'* beskriver en teori der jakt på sel var noe som kan ha gitt olje og spekk man kunne brenne for å få lys og varme i et landskap uten trær (Bjerck et al., 2016, s. 56). En symmetrisk tolkning vil her si at selen som byttedyr har agens, siden det kan ha ført til at mennesket ble avhengig av seljakt for å opprettholde livsstilen man hadde vent seg til. Selen kan til å begynne med ha vært et lett bytte så lenge den var uvant med mennesker og oppholdt seg på strender på fastlandet. Etter en tids jakt vil selen ha lært hvor den var utsatt for jakt og dermed flyttet seg utover mot øyer, noe som betød at man måtte utvikle havgående båter for å følge den (Bjerck et al., 2016, s. 68). Sel, mennesker, båter, hav, øyer og strand virker sammen og endrer dermed hverandre. Har man båter kan man reise lengre og etter hvert kunne dette føre til en rask kolonisering av kysten av Norge. Her kan man se tydelig hvordan det ikke er et spesielt skille mellom de forskjellige elementene og påvirkningene de har på hverandre, men like fullt store påvirkninger som endrer mye.

Omgivelser - kulturarkeologiens natur

Kulturarkeologiske tolkninger av naturen lar den være helt i bakgrunnen når den ikke har en helt direkte, praktisk rolle. For eksempel er havet gjerne et sted man finner mat, og et slags passivt underlag for båter, men ikke mer. Det var ikke det at natur og klima var uviktig, men heller at det var sett på som noe som forårsaket lovmessige og deterministiske påvirkninger. For eksempel var et mildere klima gjerne sett på som grunnen til at landbruk oppstod (Shetelig, 1922, s. 155). Gjessing beskriver klima og boforhold på denne måten: «*Boplassene ligger på åpent land. Folk må derfor sikkerlig hatt noe å bo i*» (Gjessing, 1945, s. 34). Naturen nevnes stort sett i forbindelse med tilgang til mat og materialer, eller endringer i denne tilgangen (Brøgger, 1909; Shetelig, 1922; Gjessing, 1945), noe som kanskje mer enn noe annet gjør den til et sted adskilt fra menneskets (kulturelle) område.

Symmetrisk arkeologi ser landskapet og ting som aktive deltagere, heller enn som en bakgrunn. Ting er aktive og samhandler med hverandre også når mennesker ikke er tilstede. Som Olsen forklarer det, var snø, vind, sjø og pingviner tilstede og samhandlet før mennesker ble klar over at de eksisterte (Olsen, 2012, s. 13). Denne tankegangen påvirker tolkninger av tidligmesolittisk tid og åpner for at man kan se på havet som mer aktivt og synlig selv om man ikke kan vite hvordan man så det for 11 000 år siden. Van De Noort skriver i '*North Sea Archaeologies*' (2012, s 21) om hvordan hav og land gjerne er sett på som motsetninger, og hvordan en innen tradisjonell arkeologi gjerne ser havet enten som en grense eller et sted man skaffer mat, men ikke utforsker videre fordi man selv bor på land og ikke har tilknytning til havet. Hos dem som er avhengig av eller bor nær havet spiller det gjerne en helt annen rolle i identitetsdannelse, stedsfølelse og historie (Van De Noort, 2012, s. 25).

3. Sammenligning av arkeologiske metoder

Den kulturarkeologiske perioden er ofte ansett som grunnlaget for moderne arkeologi og dette gjelder også metodene. Når man leser bøker fra perioden, vil man se at dateringsmetodene for tidligmesolittisk tid til en viss grad er de samme, siden flere viktige, moderne dateringsmetoder som ¹⁴C, fosfatprøver og dendrokronologi avhenger av organisk materiale som sjelden er bevart. Sammenligningen blir derfor mer lik, på tross av hundre års teknologisk utvikling. For å gi mer kontekst til metoder og endringer i disse, vil jeg også ta med hvordan synet på utgravninger har endret seg. Deretter vil jeg bruke eksempelet maskinell flateavdekking for å vise hvordan man bruker flere moderne metoder, maskiner og digital teknologi sammen for å undersøke hele boplasser med omliggende områder. Til sist vil jeg vise utvikling og forskjeller i de metodene som grunnleggende er de samme som før, nemlig typologi og flateavdekking.

3.1 Kulturarkeologiens metoder

I den kulturarkeologiske perioden lette man aktivt etter lokaliteter og gravde ut eller på annen måte undersøkte det man fant, men det var ikke helt fritt frem lengre. Kulturminner ble vernet helt i begynnelsen av perioden gjennom «Lov om Fredning og Bevaring af Fortidslevninger» av 1905, en forløper til dagens kulturminnelov, og man måtte også ha tillatelse fra

grunneieren før man satte i gang undersøkelser. Det er en sterk tendens til at man dokumenterte det som var viktig, men ikke mer, noe som betyr at selve arbeidsmetoden ofte mer eller mindre utelates og nøyaktig hvor og hvor dypt man har gravd kan det være mer eller mindre umulig å finne ut. Et eksempel på dette får man ved å sammenligne figur 8 og 9, begge er fra samme dokument.

Paa Hatlebak fandt Lerheim og jeg en flintplads. I bækkefarene mellem stuen og laaven saa Lerheim nogen flintstykker. Ved gravning paa begge sider av bækken fandtes under græstorven i kulholdig jord adskillige flintstykker, og blandt disse var der ogsaa endel redskaper. Et par stykker kan bestemmes som skivespaltene, uten dog at være typiske. Flere av de mange og store flekker hadde merker av at de har været brukt som kniver, andre maa ha været benyttet som skrapere. Særlig vil vi fremhæve en stor enegget pilespid. Størsteparten av flintstykkene maa henregnes til avfald; men stykkene herfra er ganske anderledes store end eksempelvis avfaldet fra Slinningen og Fyllingen. Flintpladsen ligger omtrent i samme høide over havet som stedet for votivfundet; det sidste ligger en 30—40 m. længer øst, østenfor laaven. Men de to fund har selvfølgelig intet med hinanden at gjøre.

Figur 8 Innmåling og dokumentasjon i 1920? Nummedal beskriver undersøkelser. (Hentet fra Nummedal 1921 s. 15)

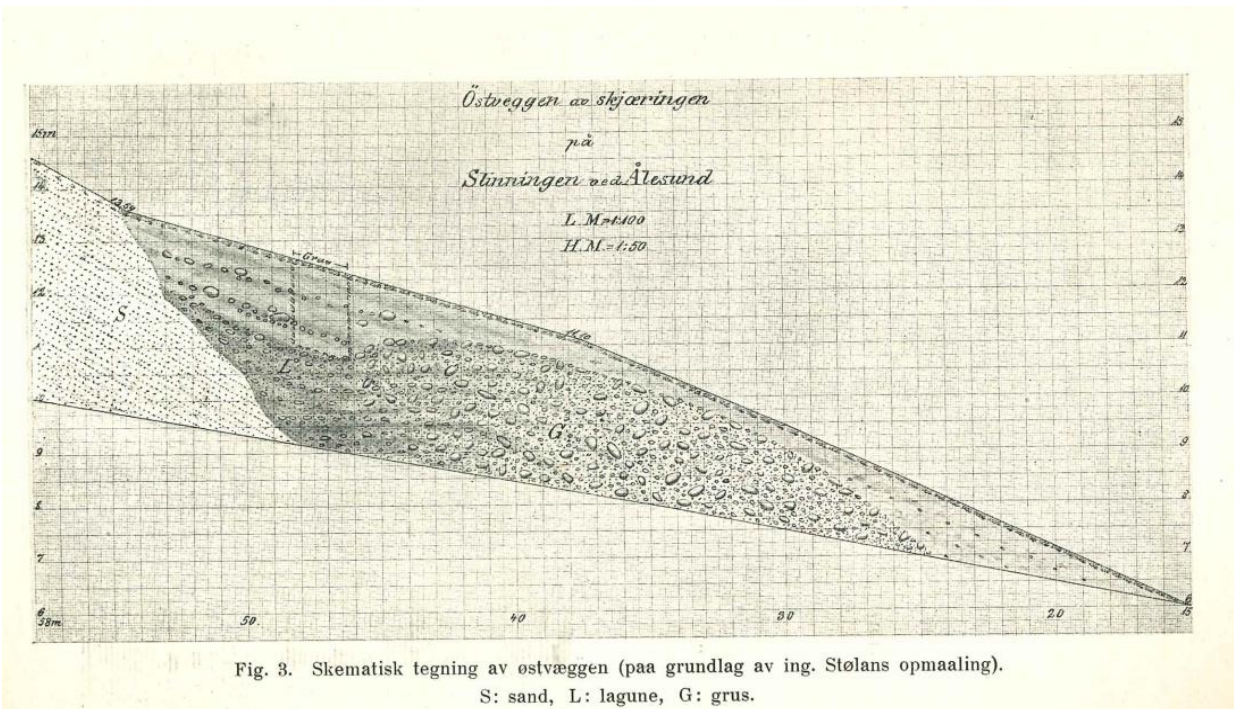
Etter dagens standard tok man svært få bilder, men dette henger også sammen med hvor ressurskrevende det kunne være. Nummedal gir et innblikk i forskjellen til i dag når han sier at fotografen tok '2-3 vellykkede bilder (Nummedal, 1921, s. 3). Alle kunne ikke ta bilder, og man så ikke resultatet før i ettertid når bildene ble fremkalt.

Strandlinjedatering

Grunnlaget for strandlinjedatering er at gamle strandlinjer steg opp av havet som et resultat av landheving etter siste istid, noe som gir en maksimalalder på det tidspunktet et sted kunne vært bebodd. De første tidligmesolittiske boplassene ble funnet da Nummedal fant bearbejdet flint i jakten på gamle strandlinjer. Fordi man fortsatte å lete etter og fant slike boplasser i strandlinjene hang strandlinjer og tidligmesolittiske boplasser nøye sammen i den kulturarkeologiske perioden (Ellingsen & Breivik, 2012). Man gikk fra å ha svært få funn fra perioden til mange langs hele kysten, og bestemte derfor at det var her boplassene måtte være, uten noen større diskusjon (Berg-Hansen, 2009, s. 40). Fordi landhevingen ikke har foregått jevnt over hele landet var det stor forskjell på om man i det hele tatt hadde funn fra tidligmesolittisk tid som var over vann, og hvor høyt de hadde steget, noe som betød at man laget kart eller tabeller over havnivået til forskjellige tider. Men i tillegg til at landet steg, steg også havet, noe som betød at på visse tider og steder steg landet opp av havet og ble seinere oversvømmet igjen, noe som kalles transgresjon.

De tidlige oversiktene over slike kunne være svært grove og ufullstendige, Gjessing beskriver for eksempel hvordan det man trodde var en transgresjon i virkeligheten ble til fire da man fikk mer nøyaktige kart, og oppmuntret til samarbeid med «kvartærgeologien» (Gjessing, 1945, s. 11).

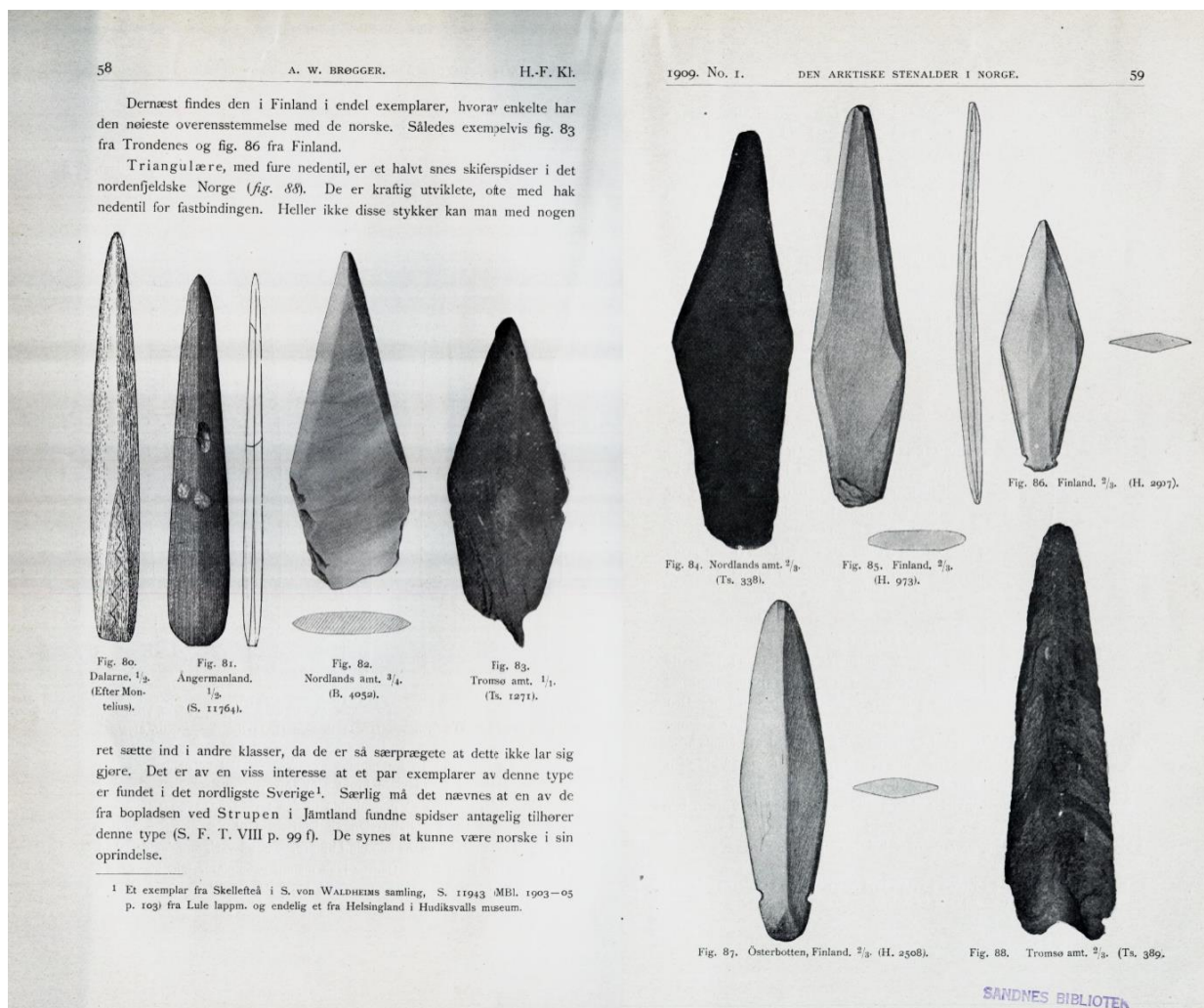
Transgresjonskart er viktige for datering siden funnmateriale med slitasjespor etter vannrulling viser om boplasser har vært oversvømmet og så steget opp fra vannet igjen. Dette kan gi 'tidsvinduer' boplassen kan ha vært bebodd i. Nummedals tegning fra undersøkelsene på Slinningen viser en håndtegnet profil av gammel havbunn med spor etter transgresjoner. (Nummedal 1921, s 6-9), figur 9.

Figur 9 Profilkart som viser transgresjon. Tegninger kan være mer informative enn bilder fordi man kan fremheve de viktigste detaljene, se figur 12 for sammenligning.

Typologi

Premisset for typologi er at gjenstander vil gå gjennom evolusjon på samme måte som levende vesener (Malina et al., 1990, s. 47). Videre mente man at denne evolusjonen var styrt av menneskets fornuft og gjenstander ville derfor gå gjennom en evolusjon som hele tiden forbedret dem (Thomas, 2004, s. 111). Tankegangen bak den tidlige formen for typologi er viktig for å forstå en del av tankegangen bak arkeologisk teori, siden både kulturarkeologiens og dagens bruk av typologi følger samme prinsipp. Den tidlige bruken av typologi (figur x) sorterte gjenstandene etter materiale, teknikk og utseende, men overså funnsted og kontekst siden man mente at alle samfunn gikk gjennom den samme utviklingen.

Figur 10 Typologiske serier (tegninger) av skiferspisser. Legg merke til avstanden mellom funnene og at man ikke sammenligner noe annet enn utformingen og materiale. (Hentet fra Brøgger 1909, s. 58-59)

Funnkombinasjoner ble først viktig i kulturarkeologiske teorier, siden dette bestemte hvilken kultur man hadde med å gjøre. Et eksempel finner vi i Bjørns «Studier av Fosnakulturen» (1930), der han diskuterer om Fosnakulturen kunne være kommet fra Ahrensburgkulturen, men er usikker på om det stemmer fordi funngruppen mangler to gjenstander (Bjørn, 1930, s. 25). Enkelte ledegjenstander var ansett som spesielt viktige og om disse manglet var det antagelig ikke samme kultur. Figur 10 en viser typologisk serie fra A. W. Brøggers (1884–1951) ‘Den arktiske stenalder i Norge’, avstanden mellom funnstedene viser hvorfor funnets opprinnelige kontekst ikke var ansett som viktig. Figur 11 viser en gjenstandsgruppe, det vil si gjenstander som definerte en kultur, noe som gjorde samme funnkontekst til en betingelse. Man har også gått fra å bruke tegninger til fotografier, noe som viser at tegningene var svært gode, og at den virkelige forskjellen først kommer med farger, se for eksempel figur 15 og 17.

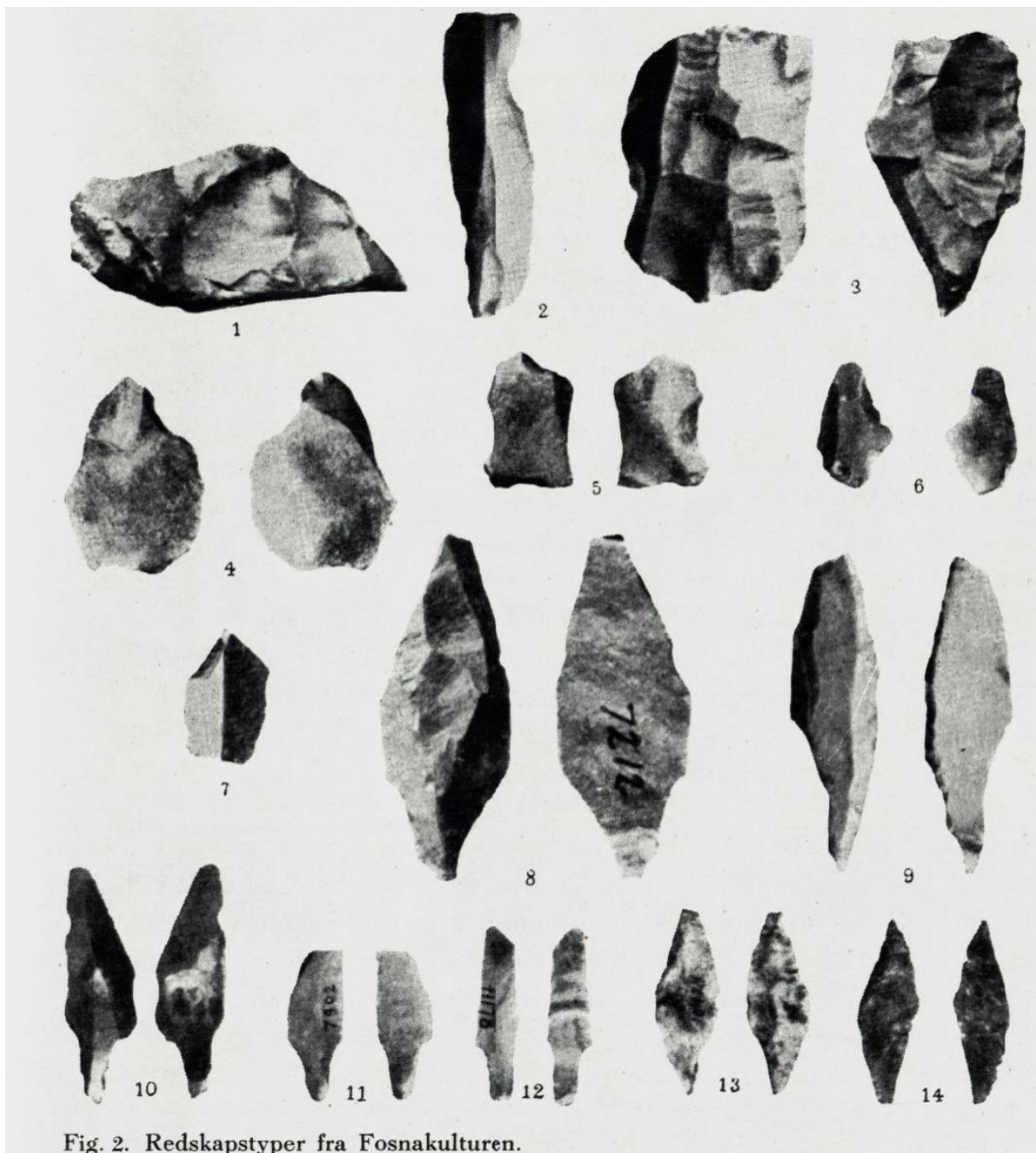

Fig. 2. Redskapstyper fra Fosnakulturen.

*Figur 11 Gjenstandsgruppe med redskapstyper fra Fosnakulturen, tidlige fotografier. Dette var det man bestemte kultur på bakgrunn av, men da måtte gjenstandene være funnet sammen i opprinnelig kontekst.
(Hentet fra Gjessing 1945, s.35)*

3.2 Moderne arkeologiske metoder

Nye vitenskapelige metoder kan være revolusjonerende, men de kan ikke alltid brukes i alle sammenhenger. Det betyr ikke at de ikke kan utgjøre stor forskjell, noen ganger kommer ny kunnskap mer indirekte, via andre kontekster og mer helhetlige ideer. Et eksempel på dette er at ^{14}C -analyser kan brukes på rester av kull og så sammenstilles med typologiske studier av gjenstandsgrupper, og dermed gi en ny strandlinjekurve som også vil trekkes bakover i tid (Bjerck et al., 2016, s. 372). Enkelte ting har blitt svært mye bedre på 100 år, se figur 12.

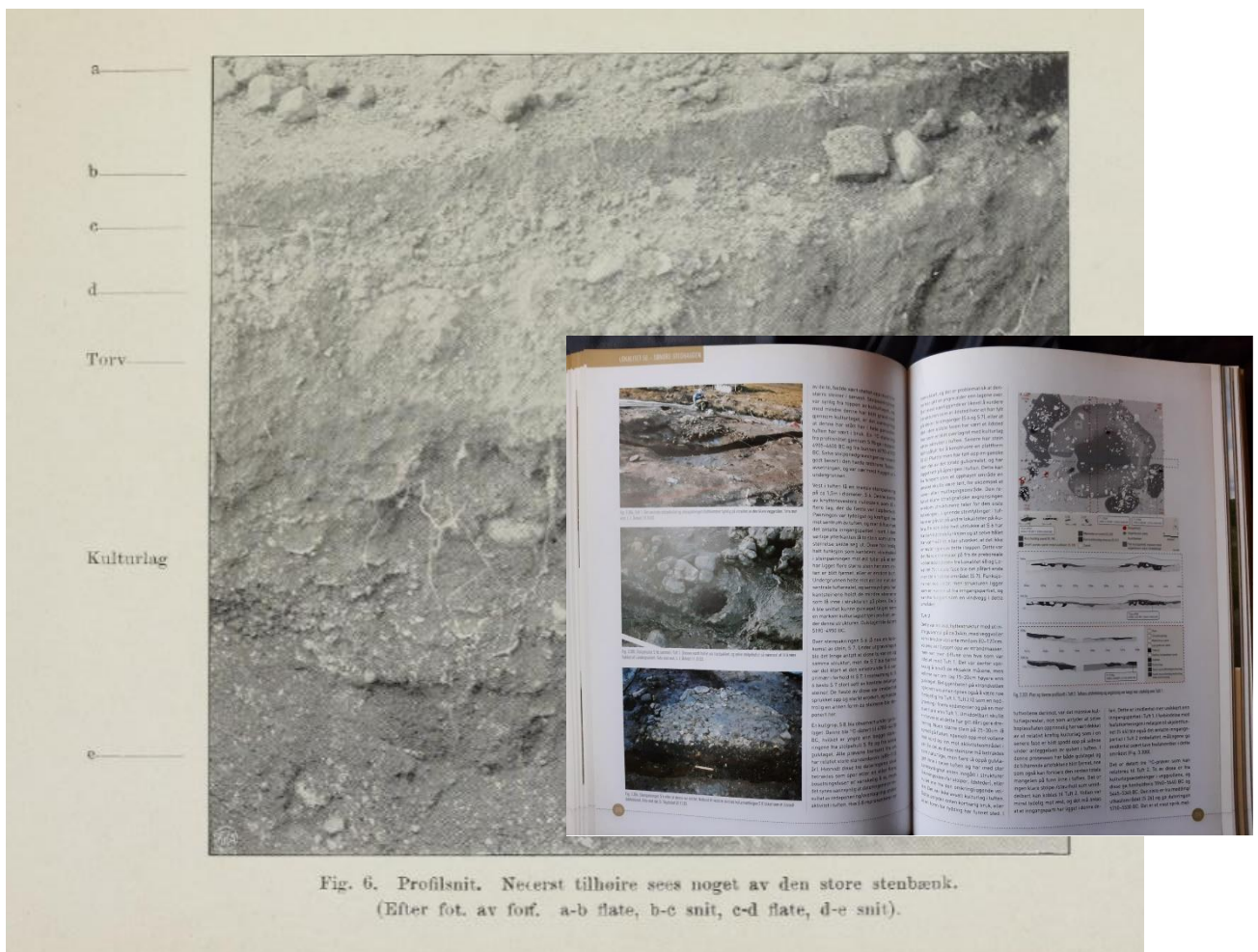

Fig. 6. Profilsnit. Nærest tilhøire sees noget af den store stenbænk.
(Efter fot. av for. a-b flate, b-c snit, c-d flate, d-e snit).

Figur 12 Dokumentasjon 1908 og 2008. Fotografi fra boka om Vistefunnet, med fotografier på egne blad satt inn i tillegg til teksten, noe som betyr at dette ene bildet krever 2 hele sider. Som kontrast Lokalitet 50 fra Ormen Lange Nyhamna. (Hentet fra Brøgger 1908, s. 7 og Bjerck & Åstveit 2008, s 278/279.)

Maskinell flateavdekking

Maskinell flateavdekking, hvor man fjerner det øverste jordlaget over en større flate med gravemaskin for å avdekke funnførende lag i plan, er en metode som ble vanlig i arkeologien på 1980-tallet. (Figur 13) Den siste avdekkingen av funnførende lag gjøres med krafse, og ved bruk på steinalderboplasser såldes massene i overgangen for å finne eventuelle gjenstander som kan ha blitt flyttet litt ut av opprinnelig kontekst. I tillegg til at man må flytte enorme mengder jord, krever det innmåling og kartlegging av store utgravningsområder, noe som gjøres med GIS og totalstasjon. Man får gjerne store mengder funn og kan lage spredningskart som viser hvilke områder det har vært mest aktivitet i og hvordan disse fordeler seg i forhold til strukturer. I Ormen Lange-prosjektet brukte man denne metoden på lokaliteter uten kulturlag, og avdekket da ned til rett over den minerogene undergrunnen som ville være der sporene etter bo-og-aktivitetsområdene var (Bjerck & Åstveit, 2008, s. 60). Lokalitet 48 viste spor etter 13 bålplasser, to mulige teltringer, og flere store steiner. Når disse sammenstilles med hvor konsentrasjonen med avslag er størst, kan man få et inntrykk av en boplass med telt, bål og arbeidsplasser rundt dette (Bjerck & Åstveit, 2008, s. 222–223).

Figur 13 Flateavdekking, Ormen Lange Lokalitet 76 og 69 i bakgrunnen. Avdekking av gammel strandvoll fra transgresjon (av samme type Nummedal tegnet i figur 9)? (Hentet fra Bjerck & Åstveit 2008, s. 454 figur 3.594)

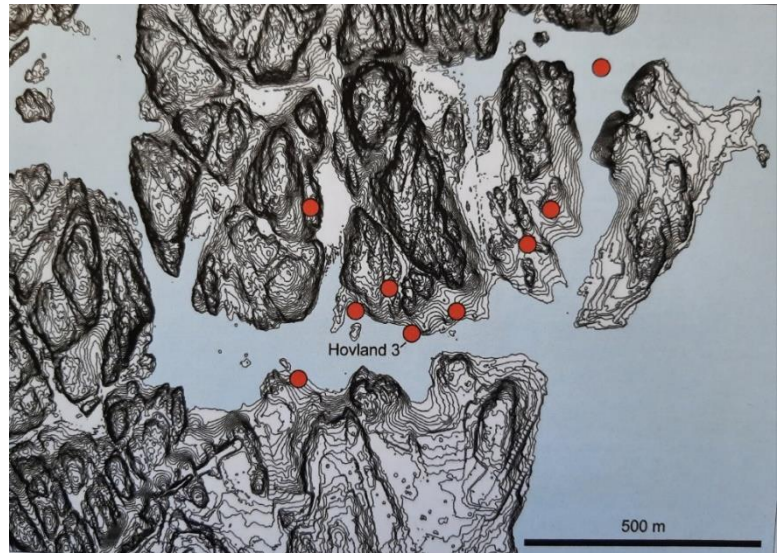
Strandlinjedatering

Avanserte kart og digitale hjelpemidler gjør at man i dag lett kan lage kart for en viss periode, også med moderne endringer fjernet og gamle havnivåer relativt nøyaktig plassert. Figur 14 er et eksempel på dette, et kart skapt på bakgrunn av flyscanninger (LIDAR) er brukt som grunnlag for å vise hvordan terrenget og havnivået i et område ville ha sett ut i Mellom-mesolittisk tid. Ved hjelp av slike kart kan man enklere

forske på for eksempel koloniseringsrekkefølge og hvor lenge boplasser var i bruk. Moderne strandlinjekart kan gi detaljert informasjon om når havet var på hvilket nivå, noe Lokalitet 48 gir gode eksempler på. Man har strandforskyvningskart som viser sannsynlighet for høyde over havet, med prosentvis sjans for feilkilde per år, og kan for eksempel få en god ide om avstand fra stranda når boplassen går ut av bruk, og også om i hvilken periode boplassen mest sannsynlig har vært i bruk (Bjerck & Åstveit, 2008, s. 254).

Typologi i dag

I dag har vi mye av gjenstandsmaterialet fra tidligere utgravinger, og omfanget øker stadig. Der man før bare tok vare på gjenstander, begynte kulturarkeologien å ta vare på for eksempel flintavslag. I funn fra tidligmesolittisk tid brukes enda de samme gjenstandsnavnene og kulturinndelingene som i kulturarkeologiens dager, men ansees som en gruppe gjenstander laget i en viss teknikk (et teknokompleks), heller enn at dette nødvendigvis er det som definerer en gruppe mennesker. (En kultur, som man ville si før. Eller enda tidligere, etnisk gruppe.)

Figur 14 Mellom-mesolittiske boplasser på kart som viser terrenget med moderne endringer fjernet og et havnivå 50 meter over dagens. (Hentet fra Bjerck et al., 2016, s. 264)

Dess større funnmateriale man har, dess finere må det deles inn for at ikke selve inndelingen skal gi et feil inntrykk. I Ormen Lange-prosjektet beskrives problemer med dette og typologibasert datering, fordi denne ikke tar hensyn til lokale variasjoner. Man foreslår derfor å bruke kronosoner heller enn år fordi disse kan tilpasses både tid og sted, heller enn hvor som helst i denne perioden (Bjerck 2010, s. 72). Videre har man en egen klassifikasjonsnøkkel for dette prosjektet, man bruker flere klassifikasjonssystemer og har en funndatabase (Bjerck & Åstveit,

Figur 15 Varierte flekkeredskaper med spor etter slitasje, og som heller ikke passer inn i formelle kategorier. Begge deler krever gode bilder (eller å se gjenstanden i virkeligheten.) Sammenlign med figur 11 for å se forskjellen. (Hentet fra Bjerck & Åstveit 2008, s. 229 fig 3.229)

2008, s. 81), noe som kan si noe om mengde funn. Lokalitet 48 hadde for eksempel 71 452 gjenstander (Bjerck & Åstveit, 2008, s. 224). Figur 15 og 17 viser hvordan moderne bilder kan brukes for å vise bergart og for eksempel avslag sammen med den (nesten ferdige men kasserte) skiveøksa. Dess mer uvanlig noe ser ut, dess bedre bilder trenger man ofte for å vise hva det er man ser. Figur 15 av gjenstander som 'unndrar seg formalklassifikaasjon' (Bjerck & Åstveit 2008, s. 229) og figur 17 av kassert øks med avslag fra Lokalitet 48, er gode eksempler på noe der tegninger eller utydelige bilder delvis kan skjule hva det er vi ser, og dermed få oss til å tolke det i retning av noe annet.

Et moderne eksempel på typologisk datering er tolkningen av Lokalitet 48s totale funn av gjenstander som å peke 'entydig mot teknokompleks Fosna', som gir en datering til år 9500-8500 BC. Denne sammenlignes så med ¹⁴C-datering og strandlinjeforskyvning (Bjerck & Åstveit, 2008, s. 254).

4. Diskusjon – hva påvirker hva, og hvordan

I dette kapittelet vil jeg først gå gjennom forskjeller og likheter i teori og metode, og deretter se på hvordan disse påvirkes av samfunnsspørsmål som er viktige i perioden.

4.1 Teori – forskjeller og likheter

Både teorier innen kulturarkeologi og symmetrisk arkeologi mener at ting og den materielle verden er svært viktige, ikke bare for ren overlevelse, men også for hvordan vi samhandler med verden, og for vår identitet. Forskjellen er at kulturarkeologiske teorier ser materiell kultur som ideer i fast form, og deler opp verden i kulturer basert på likheter og forskjeller i denne materielle kulturen. Symmetrisk arkeologi anser ting som noe som har agens og påvirkningskraft, og ser verden som relasjoner mellom ting, mennesker og omgivelser, uten å bruke inndelinger som natur eller kultur, eller menneske og ting.

Kulturarkeologiske ideer

I den kulturarkeologiske perioden var positivisme ansett for å være den mest nøytrale og vitenskapelige tenkemåten. Tingene skulle ‘tale for seg selv’ ved hjelp av oversettelsen til arkeologer og deres fagkunnskap. Dette betyr at man ofte sier minst mulig om manglende deler av det arkeologiske materialet, fordi dette ville være ansett som tolkninger. Primitiv materiell kultur betød at den var skapt av mennesker med primitive ideer, og fortiden bekreftet dermed den evolusjonistiske tankegangen gjennom å være primitiv, mens man selv var beviset på hvor langt man var kommet. Man anså ikke det å erklære fortiden som primitiv, som en tolkning. På samme måte var arkeologiske kulturer ansett som noe man oppdaget heller enn definerte, noe som ga en veldig ryddig og ensartet ide om fortiden siden det var det man fant som bestemte kultur. En annen hovedinteresse kulturarkeologien hadde var jakten på opprinnelser, det være seg egne eller andres. Man ville finne ut hvem man var og hvor man kom fra, og det eksisterte en slags ide om at kulturene i tidligere tider hadde vært mer rene og opprinnelige. Om man ser på den mer generelle interessen for fortiden som oppstod i samme periode, kan det kanskje ansees som en jakt på noe opprinnelig og bedre, som kunne forbedre nåtiden (Harrison, 2013; Thomas 2004). Fortiden var kanskje primitiv, men likevel uten moderne problemer og den moderne verdens feil og mangler.

Symmetrisk arkeologi

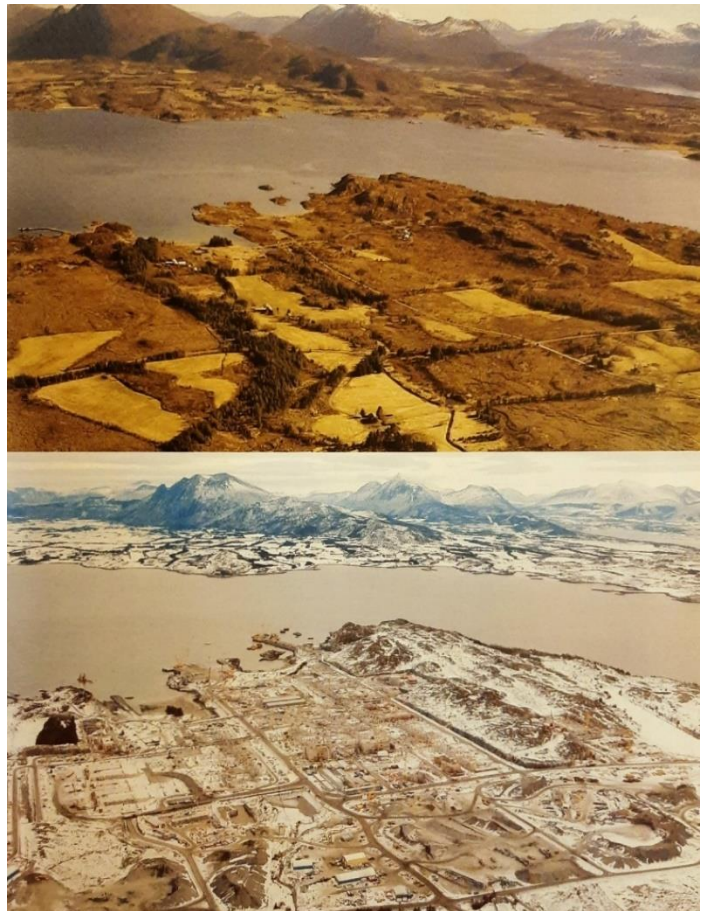
Denne teorien fremholder at mennesker er avhengige av ting og alltid har vært det. Når tingene var der før mennesket, betyr det at alt allerede hang sammen og da mennesket dukket opp ble det del av omgivelsene, uten å ha hatt en særstilling eller egne områder. En må derfor tolke materiell kultur som noe som har påvirket mennesket enten man har indirekte eller direkte funn av det, fordi mennesker, ting, dyr og omgivelser hele tiden har samhandlet. Som alt annet påvirket man og endret det rundt seg, men dette var også gjensidig ettersom tingenes agens bestemte hva man kunne gjøre og ikke. Fordi måten ting henger sammen med og påvirker hverandre er hovedideen bak tolkningene, gjør det ingen forskjell om disse tingene er menneskeskapt, naturlige, levende eller døde. Symmetriske teorier handler om hvordan man er i en verden som ikke er inndelt i dualiteter eller ikke kun har påvirkning i en retning, noe som gjør at man tenker mer i retning av hybriditet og gjensidig endring. Man har en bevissthet om at mennesket har endret verden og har gjort det lenge, og denne bevisstheten påvirker både forskningsspørsmål og syn på fortiden. Symmetrisk arkeologi har teorier som lar en tenke fremover på en mer innfiltret, blandet verden uten at dette er noe moderne som man må vekk fra, fordi verden har aldri vært ren og ublandet og opprinnelig. Fortiden viser en verden som alltid har vært i endring, der mennesket alltid har vært avhengig av ting og alltid har endret seg sammen med verden.

4.2 Metode -forskjeller og likheter

Når jeg nå skal sammenligne metodiske forskjeller og likheter, vil jeg for kontekstens del begynne med endringene i hvordan man bestemmer hvilke områder man skal undersøke. Deretter vil jeg beskrive en moderne metode, nemlig maskinell flateavdekking, før jeg går gjennom utviklingen i to metoder som har vært brukt gjennom begge periodene jeg undersøker, nemlig typologi og strandlinjedatering.

Utgravings- eller undersøkelsesområdet

Et eksempel på hvordan teori og metode virker sammen vises i den kulturarkeologiske perioden hvor inndeling i kulturer gjorde funnkonteksten viktig. Dette gjorde løsfunn mindre viktige og dreide fokuset over på å finne boplasser og dermed gjenstandsgrupper i opprinnelig kontekst. En konsekvens av typologisk datering er at man vil ha så mange funn som mulig for å bygge opp sikrere typologiske serier (Berg-Hansen, 2009, s. 41). Til sammen førte dette til at man ville grave ut så mange boplasser som mulig. I dag er situasjonen en helt annen. Dagens kulturminnepolitikk og in-situ bevaring av vernede kulturminner gjør at man undersøker nesten utelukkende hvor det skal bygges. Veitraseer eller utbyggingsområder har helt egne grunner til å planlegges der de er, men heller ikke dette er tilfeldig valgte steder eller terreng, noe som kan skape en annen type skjev fordeling av funn og et helt annet inntrykk av disse. I prinsipp er en del av det metodiske arbeidet med datainnsamling det samme som for hundre år siden, men i dag er vi mer klar over at vi tolker selv rent vitenskapelige resultater ut ifra vår ide om verden, og resultatet er ikke en objektiv fortid, men vår ide om den. (Berg-Hansen, 2009, s. 22). Et annet aspekt ting som fører til andre funn og funnkontekster enn tidligere, er maskinell flateavdekking. Med denne metoden kan det avdekkes svært store områder på kort tid, og dermed se boplassen med omgivelser fordi man avdekker også området utenfor selve boplassen. Dette kan for eksempel vise om det har vært flere boplasser tett sammen, og eventuelt til samme tid eller om de har vært gjenbrukt over lengre tid. Utgravingsmetode virker sammen med teknologi som gir en kapasitet til å samle og sammenstille informasjon til å dokumentere store utgravinger ned til minste detalj, som for eksempel Ormen Lange-prosjektet. (Bjerck & Åstveit, 2008)

Figur 16 Utgraving bestemt av utbygging: Ormen Lange-området før og i byggeperioden. (Hentet fra Bjerck & Åstveit 2008, s. 9 fig 1.7)

Typologi

Typologi handler om å sammenligne gjenstander i detalj, noe som betød at man tidligere måtte stole på tegninger eller bilder i svart-hvitt, eller reise til forskjellige museer. I dag tar man bøker med store fargebilder som en selvfølge. Museer har lagt ut bilder på nett og 3D-modeller blir stadig vanligere, og KI vil antagelig snart kunne brukes innen typologi. Seriene vi bruker i dag er allerede bygget opp over mange år, noe som betyr at vi har et godt grunnlag med stadig bedre bilder og muligheter for å legge til nytt materiale. Men vi har også nye undersøkelsesmetoder og mulighetene disse gir, på grunn av in situ bevaring av kulturminner må man i fremtiden kanskje i enda større grad fokusere på undersøkelser av eksisterende funn.

Figur 17 Kassert skiveøks med produksjonsavfall lagt til. Ikke alt ville la seg tegne på en måte som viser hva man ser. Fra Lokalitet 48, Ormen Lange. (Hentet fra Bjerck & Åstveit 2008, s. 226 fig 3.221)

Kapittel 2.3 viser forskjell i tolkning av tidligmesolittiske steinredskaper i 1930 og på tidlig 2000-tall. Hva man ville finne ut om fortiden i den kulturarkeologiske perioden og synet på hva som var korrekt arbeidsmåte, gjorde at man fokuserte på det som var relevant for å sannsynliggjøre hvilken kultur man hadde med å gjøre. Så lenge man kun beskrev gjenstanden var ikke dette ansett som en tolkning, men et nøytralt vitenskapelig resultat. I ettertid er det lett å se at dette også var tolkninger som handlet om å finne kulturopprinnelse. Tolkningen fra Lokalitet 48 handler mer om gjenstander sett under ett og hvordan man laget og brukte dem, når de ble kassert. Man ser her livsløpet til en gjenstand beskrevet, inkludert endringer i bruksområde når man endrer for eksempel egg eller fasing til en sekundær bruk. Dette sees i sammenheng med stedet for tillaging av redskaper, funn av det man tolker som produksjonsavfall og andre redskaper, siden man har gravd ut hele denne boplassen (Bjerck & Åstveit, 2008, s. 223–238). Typologi brukes her i en større sammenheng som kan gi mer informasjon på tross av alt manglende materiale, noe som støttes av at man kan ta gode bilder som vil gi svært mye informasjon, som figur 19.

Strandlinjedatering

Strandlinjedatering er et godt eksempel på at svært rask utvikling innen en periode også skjedde i fortiden,

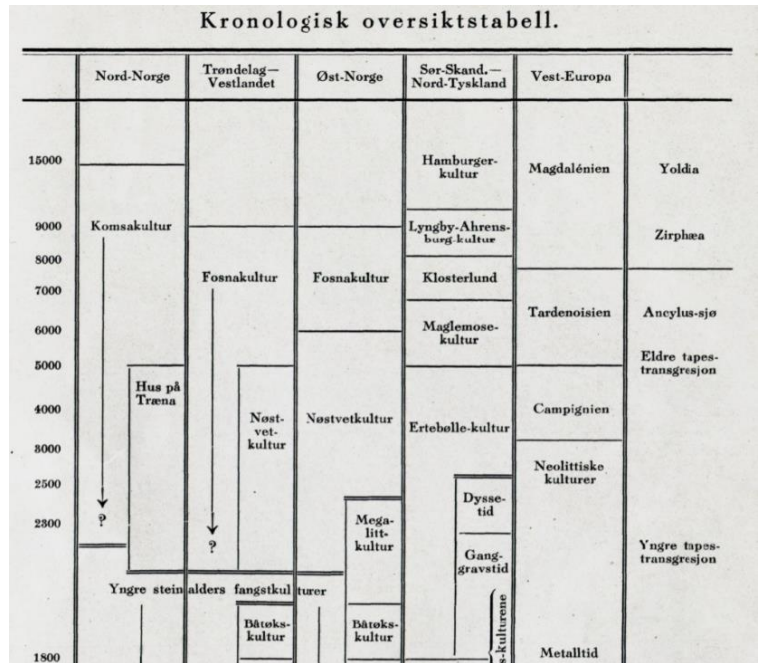
Gjessing beskrev for eksempel stor utvikling i transgresjonskart i 1937, og hvor viktig det var å bruke denne oppdaterte kunnskapen (Gjessing, 1945, s. 10), man var fullt klar over at kartene man hadde var grove og til dels ufullstendige. Figur 18 viser for eksempel to tapes-transgresjoner i forhold til arkeologiske

periodeinndelinger, som nå deles inn etter landsdel. Man ser eksempler på at man gravde ut og identifiserte gamle

strandlinjer og spor etter transgresjoner, men uten å vite nøyaktig hvilket tidsrom man så på (Nummedal, 1921). Moderne kart kan vise utvikling over tid med boplasser inntegnet, og gir en helt annen ide om hvordan kystene endret seg samtidig med at boplassene flyttet seg, noe som kan gi mye mer nøyaktig eldste dateringer. Man kan i tillegg finne ut hva som har skjult seg bak for grove inndelinger eller unøyaktige kart og strandlinjer, og se på enorme områder i både tid og sted, og på kort tid lage simuleringer av klima, havnivå og terreng. Strandlinjekart er kanskje den metoden som avhenger minst av tolkning, og nøyaktige kart vil kunne gi svært gode dateringer som kan brukes til å korrigere mulige feilkilder fra for eksempel ^{14}C (Bjerck & Åstveit, 2008, s. 254).

4.3 Samfunnsspørsmål og arkeologiske teorier

Samfunnsspørsmål påvirker arkeologiske tolkninger gjennom at man hele tiden velger teorier som gjør det mulig å stille spørsmål man anser som hensiktsmessige. Men man kan også se dette som at teoriene bestemmer hvordan vi ser fortiden gjennom tolkninger av kildematerialet, og hvilke deler av fortiden som er interessante for nåtiden (eller ikke). Noe som ikke har endret seg på hundre år er at politikere bidro og bidrar bevisst til dette ved å legge føringer på hvilken forskning som får støtte. Det holder ikke i dag at forskningen er

Figur 18 Kronologisk oversikt som viser arkeologiske periodeinndelinger i forskjellige deler av landet, og to tapestransgresjoner. Inndelingene er langt mer detaljerte enn tidligere.

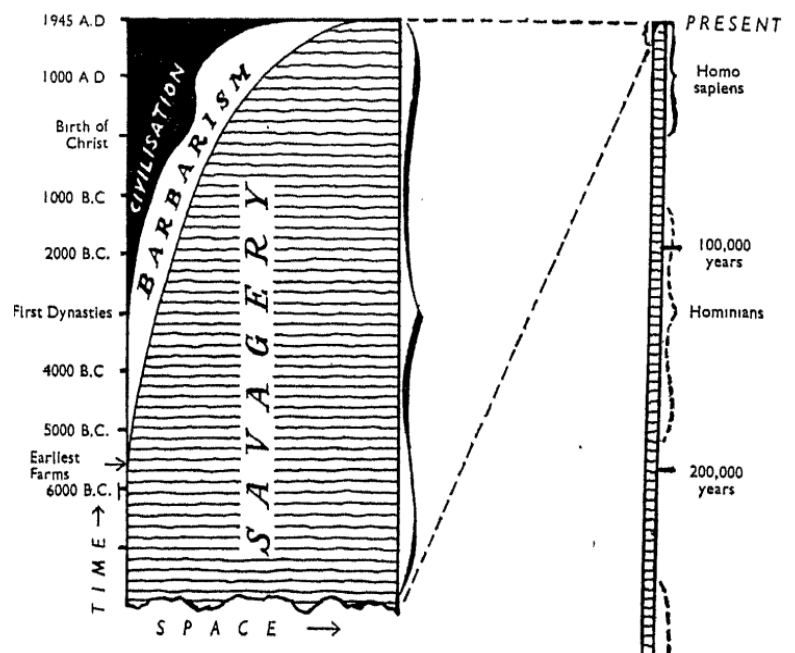
(Hentet fra Gjessing 1945, s 527. Utsnitt av tabell.)

interessant, den skal i høyere og høyere grad være bidrag til samfunnet gjennom økonomisk verdiskapning eller politiske mål. I dag er det for eksempel en stor fordel å inkludere noe som involverer klimaendringer hvis man skal ha håp om å få penger fra det offentlige.

Det man i hver tid vil vite om mesolittisk tid, handler om hva som gjør perioden relevant for nåtiden. Arkeologiske teorier brukes for å tolke aspekter av fortiden på måter som vil gi nye perspektiver og dermed mening til dagens mennesker og deres oppførsel, gjennom sammenligning med mennesker i fortiden. Samtidig til henholdsvis det som senere ble kalt kulturarkeologi og symmetrisk arkeologi viser hvordan enkelte teorier kan bli ledende fordi de gjør det mulig å undersøke aspekter av fortiden som hadde eller har interesse i nåtiden. For hundre år siden hadde kulturarkeologien teorier og metoder som søkte å gi svar spørsmål om kulturopprinnelser ved å definere og kartlegge kulturer. I dag er globale klimaendringer et emne som ansees som svært viktig, og symmetrisk arkeologi bruker et verdensbilde som lar en se for seg en mer sammenfiltret verden der mennesket ikke er i sentrum.

Hvilken fortid skaper man gjennom teori og metoder, og hvilke konsekvenser vil den ha for nåtiden? Dette er spørsmål man også bør stille seg når man undersøker fortiden. Samme svar kan både brukes og misbrukes, noe som har skjedd og skjer jevnlig. Forfedre som bebodde et

visst område kan brukes som grunnlag for å kreve dagens område, tilpasninger til klimaendringer kan brukes som et argument for at disse er naturlige og ikke vil skape problemer i dag. En teori som undersøker fortiden og svarene den gir kan være nøytrale nok i seg selv, det er måten den brukes på og konsekvensene som kan skape problemer. Når man utvikler nye teorier vil de også skape en ny versjon av fortiden som kan påvirke nåtiden, eller bestemme hvordan den skal se ut.

*Figur 19 Både synet på, og inndelingen av fortiden har variert...
(Hentet fra Clark 1946, s. x)*

5. Konklusjon

Utgangspunktet for artikkelen var spørsmålet om på hvilke måter nåtidens arkeologiske teorier påvirker tolkningen av fortiden, gjennom at dagens interesser styrer både forskningsspørsmålene man stiller, metodene man bruker for å undersøke dem og til slutt teorien man bruker for å tolke funnene. Til sammen påvirker disse hva ideen om fortiden er.

Ut fra sammenligningen av de teoretiske retningene innen kulturhistorisk arkeologi og symmetrisk arkeologi kan vi se at teoriene både handler om å bekrefte den ideen man har om nåtiden, og det man vil finne i fortiden som på en eller annen måte kan gi verdifull kunnskap om å utvikle nåtiden i hva man nå synes er riktig retning. Dette er antagelig de to tingene som bestemmer hva man er interessert i. Kulturhistoriske teorier gikk ut fra et evolusjonistisk syn og alt man fant i fortiden både bekreftet dette og fortalte om ens tidlige forfedre og deres opprinnelse. Symmetrisk arkeologi vil se på en mer global verden uten mennesket i sentrum, og tolker fortiden som en verden der dette var tilfellet, og mennesket levde sammen med naturen uten å se den som noe adskilt. Gjennomgangen av metoder viser at man ser helt annerledes på grunnleggende ting som hva som er en tolkning og ikke og hvilke områder man undersøker, men at denne forskjellen kanskje er mer teoretisk enn praktisk. Vitenskapelige fremskritt gir et mye mer nøyaktig og dermed også nyansert bilde av fortiden. Figur 1 viser begynnelsen på en utvikling der alt stadig blir mer detaljert og innviklet, og det som var ansett som objektive sannheter er nå en av mange teorier eller tolkninger.

Oppgavens problemstilling var hvordan endringer i arkeologisk teori og metodikk har endret ideen om fortiden. En fellesnevner innen disse endringene er at de har vært styrt etter samtidens behov. Fortiden er det vi finner behov for at den er, noe som påvirkes både av samfunnsinteresse, metodeutvikling og ressursbruk. Nåtiden er det den er fordi fortiden var det den var og ting utviklet seg på den måten de gjorde, men tolkningene av nåtiden og ikke minst fortiden kan være noe helt annet, og tolkninger av den ene påvirker gjerne tolkninger av den andre. Fortiden er ikke noe som eksisterer, men ideen om den kan like fullt være med og bestemme synet vårt på nåtiden. Og dermed også gi perspektiver på fremtiden.

Litteraturliste:

- Baudou, E. (2021). Kossinna Meets the Nordic Archaeologists. *Current Swedish Archaeology*, 13(1), 121–139. <https://doi.org/10.37718/CSA.2005.07>
- Berg-Hansen, I. M. (2009). *Steinalderregistrering: Metodologi og forskningshistorie i Norge 1900 - 2000 med en feltstudie fra Lista i Vest-Agder*. Kulturhistorisk Museum, Fornminneseksjonen.
- Bjerck, H. B. (2010). Norwegian Mesolithic Trends. I G. N. Bailey & P. Spikins (Red.), *Mesolithic Europe*. Cambridge University Press.
- Bjerck, H. B., Breivik, H. M., Silje E. Fretheim, Piana, E. L., Skar, B., Tivoli, A. M., & Zangrando, A.F.J. (2016). *Marine Ventures: Archaeological Perspectives on Human-Sea Relations*. Equinox.
- Bjerck, H. B., & Åstveit, L. I. (Red.). (2008). *Ormen Lange Nyhamna: NTNU Vitenskapsmuseets arkeologiske undersøkelser*. Tapir.
- Bjerck, H. B., & Åstveit, L. I. (2008). Prosjektområdet, fig 1.7 Hentet fra s. 9 *Ormen Lange Nyhamna*.
- Bjerck, H. B., & Åstveit, L. I. (2008). Bilde på omslag. Hentet fra s. 222 *Ormen Lange Nyhamna*.
- Bjerck, H. B., & Åstveit, L. I. (2008). Kassert skiveøks, fig 3.221. Hentet fra s. 226 *Ormen Lange Nyhamna*.
- Bjerck, H. B., & Åstveit, L. I. (2008). Flekkekniver, fig 3.228. Hentet fra s. 229 *Ormen Lange Nyhamna*.
- Bjerck, H. B., & Åstveit, L. I. (2008). Varierte flekkeredskaper, fig 3.229. Hentet fra s. 229. *Ormen Lange Nyhamna*.
- Bjerck, H. B., & Åstveit, L. I. (2008). Hele boksider. Hentet fra s. 278-279 *Ormen Lange Nyhamna*.

- Bjerck, H. B., & Åstveit, L. I. (2008). Flateavdekking. Hentet fra s. 454 *Ormen Lange Nyhamna*.
- Bjørn, A. (1921). *Træk av Søndmørs stenalder*. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2021040848548
- Bjørn, A. (1930). *Studier over Fosnakulturen*. Bergens museum. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2021040648824
- Bjørn, A. (1930). Skraper fra Fosnakulturen. Hentet fra s. 16 *Studier over Fosnakulturen*. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2021040648824
- Bjørn, A. (1930). Bilde på omslag. Hentet fra s. 19 *Studier over Fosnakulturen*. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2021040648824
- Brather, S. (2008). Virchow and Kossinna. From the Science-Based Anthropology of Humankind to the Culture-Historical Archaeology of Peoples. I *Archives, Ancestors, Practices: Archaeology in the Light of Its History* (s. 318–334). Berghahn books.
- Brøgger, A. W. (1908). Fotografi av profil. Hentet fra *Vistefundet* s. 7. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2015021108093
- Brøgger, A. W. (1909). *Den arktiske stenalder i Norge*. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2006112901018
- Brøgger, A. W. (1909). Typologisk serie. Hentet fra s. 58-59 *Den arktiske stenalder i Norge*. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2006112901018
- Childe, V. G. (1929). *The Danube In Prehistory*. <http://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.283123>
- Clark, G. (1946). *From Savagery to Civilization*. Cobbet Press.
- Clark, G. (1946). Hentet fra s. x *From Savagery to Civilization*.
- Ellingsen, E. G., & Breivik, H. M. (2012). Anders Nummedal: Fra ”quasi-lærd” til steinaldernerd. *Primitive tider*, 14.

- Gjessing, G. (1943). Bilde på omslag. Hentet fra PL XLVIII av Træn-funnene. I *Norbok*.
https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2012092538027
- Gjessing, G. & Norsk arkeologisk selskap. (1945). Norges steinalder. I *Norbok*. Norsk arkeologisk selskap. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2007062700036
- Gjessing, G. (1945). Introduksjon, tekst. Hentet fra s. 1 Norges Steinalder. I *Norbok*.
https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2007062700036
- Gjessing, G. (1945). Gjenstandsgruppe. Hentet fra s. 35 Norges Steinalder. I *Norbok*.
https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2007062700036
- Gjessing, G. (1945). Kulturvandring. Hentet fra s. 333 Norges Steinalder. I *Norbok*.
https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2007062700036
- Gjessing, G. (1945). Kronologisk tabell. Hentet fra s. 527 Norges Steinalder. I *Norbok*.
https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2007062700036
- Gjessing, G. (1946). Arkeologiens metoder: Forelesninger. I *Norbok*. Universitetets studentkontor.
https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2021041348786
- Hansen, A. M. (1907). Oldtidens nordmænd: Ophav og bosætning. I *Norbok*. Norsk folkemuseum ; for bokhandelen: Cammermeyer. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2007042604025
- Harris, O. J. T., & Cipolla, C. N. (2017). *Archaeological theory in the new millennium: Introducing current perspectives*. Routledge, an imprint of the Taylor & Francis Group.
- Harrison, R. (2013). *Heritage: Critical approaches*. Routledge.
- Hodder, I., & Hutson, S. R. (2008). *Reading the past: Current approaches to interpretation in archaeology* (3. ed., reprint). Cambridge Univ. Press.
- Kossinna, G. (1920). *Die Herkunft der Germanen: Zur Methode der Siedlungsarchäologie*. Kabitzsch.
- Lov om Fredning og Bevaring af Fortidslevninger—Lovdata*. (u.å.). Hentet 28. mars 2024, fra <https://lovdata.no/dokument/NLO/lov/1905-07-13-4>

- Malina, J., Vašíček, Z., & Zvelebil, M. (1990). *Archaeology yesterday and today: The development of archaeology in the sciences and humanities*. Cambridge University Press.
- Møllenus, K. R. (1977). *Mesolitiske boplasser på Møre- og Trøndelag: = Mesolithic sites on the coast of Møre and Trøndelag*. Det Kgl. Norske Videnskabers Selskab, Museet.
- Nummedal, A. (1921). *Slinningen, en stenalderboplads paa Sunnmøre*. Bergens Museums Aarbok 1920-21
- Nummedal, A. (1921). Profiltegning. Hentet fra s. 6 *Slinningen, en stenalderboplads paa Sunnmøre*.
- Nummedal, A. (1921). Beskrivelse av undersøkelse, tekst. Hentet fra s.15 *Slinningen, en stenalderboplads paa Sunnmøre*.
- Olsen, B. (1997). *Fra ting til tekst: Teoretiske perspektiv i arkeologisk forskning*. Universitetsforlaget.
- Olsen, B. (2006). Ting-mennesker-samfunn. Introduksjon til en symmetrisk arkeologi. *Arkæologisk Forum, 14*.
- Olsen, B. (Red.). (2012). *Archaeology: The discipline of things*. Univ. of California Press.
- Olsen, B., & Witmore, C. (2015). Archaeology, symmetry and the ontology of things. A response to critics. *Archaeological Dialogues, 22(2)*, 187–197.
<https://doi.org/10.1017/S1380203815000240>
- Orwell, G. (1949). *1984*. Penguin Books
- Shanks, M. (2007). Symmetrical archaeology. *World Archaeology, 39(4)*, 589–596.
<https://doi.org/10.1080/00438240701679676>
- Shetelig, H. (1922). *Primitive tider i Norge: En oversigt over stenalderen*. I *Norbok*. Grieg.
https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2008040404004
- Shetelig, H. (1922). Ancylustid. Hentet fra s. 28 av *Primitive tider i Norge*. I *Norbok*.
https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2008040404004

Shetelig, H. (1922). Bilde på omslag. Hentet fra s. 69 av *Primitive tider i Norge*. I *Norbok*.
https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2008040404004

Smith, M. E., & Peregrine, P. (2011). Approaches to Comparative Analysis in Archaeology. I M. E. Smith (Red.), *The Comparative Archaeology of Complex Societies* (1. utg., s. 4–20). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139022712.004>

Thomas, J. (2004). *Archaeology and modernity*. Routledge.

Trigger, B. G. (1996). *Arkeologiens idéhistorie*. Pax.

Van De Noort, R. (2012). *North Sea archaeologies: A maritime biography, 10,000 BC-AD 1500* (1. publ. in paperback). Oxford Univ. Press.

Witmore. (2014). Archaeology and the New Materialisms. *The Journal of Contemporary Archaeology*. https://www.academia.edu/6841463/Archaeology_and_the_New_Materialisms

Witmore, C. L. (2007). Symmetrical archaeology: Excerpts of a manifesto. *World Archaeology*, 39(4), 546–562. <https://doi.org/10.1080/00438240701679411>

Witmore, C. L. (2019). Symmetrical Archaeology. *The SAS Encyclopedia of Archaeological Sciences*. https://www.academia.edu/38103726/Symmetrical_Archaeology

